

**УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ**

**ЈЕЗИЦИ И КУЛТУРЕ
У ВРЕМЕНУ И ПРОСТОРУ
X/1**

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

НОВИ САД, 2022

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ЈЕЗИЦИ И КУЛТУРЕ У ВРЕМЕНУ И ПРОСТОРУ

X/1

Тематски зборник

Уреднице:
Снежана Гудурић
Јасмина Дражић
Марија Стефановић

Нови Сад, 2022

JEЗИЦИ И КУЛТУРЕ У ВРЕМЕНУ И ПРОСТОРУ X/1
JEZICI I KULTURE U VREMENU I PROSTORU X/1
LANGUAGES AND CULTURES IN TIME AND SPACE X/1
LANGUES ET CULTURES DANS LE TEMPS ET DANS L'ESPACE X/1
SPRACHEN UND KULTUREN IN ZEIT UND RAUM X/1
ЯЗЫКИ И КУЛЬТУРЫ ВО ВРЕМЕНИ И ПРОСТРАНСТВЕ X/1
LINGUE E CULTURE NEL TEMPO E NELLO SPAZIO X/1
LENGUAS Y CULTURAS EN TIEMPO Y ESPACIO X/1
NYELVEK ÉS KULTÚRÁK IDŐBEN ÉS TÉRBEN X/1
JAZYKY A KULTÚRY V PRIESTORE A ČASE X/1
LIMBI ŞI CULTURI ÎN TIMP ŞI SPAȚIU X/1
ЯЗИКИ И КУЛТУРИ У ЧАСУ И ПРОСТОРУ X/1

Уреднице: проф. др Снежана Гудурић
проф. др Јасмина Дражић
проф. др Марија Стефановић

Техничке секретарке: мср Јована (Петровић) Марковић и мср Анђелка Гемовић
Издавач: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
Суиздавач: Педагошко друштво Војводине, Нови Сад

За издавача: проф. др Ивана Живанчевић Секеруш
За суиздавача: Сања Риста

Академски одбор: проф. др Твртко Прћић
проф. др Владислава Гордић Петковић
проф. др Едита Андрић
проф. др Предраг Мутавцић
проф. др Славица Перовић
проф. др Јагода Гранић
проф. др Октавија Неделку
проф. др Давиде Астори
проф. др Жан-Пол Мејер
проф. др Михај Радан
проф. др Тијана Ашић
проф. др Татјана Ђуровић
проф. др Надежда Силашки
проф. др Љубица Влаховић
проф. др Игор Лакић
проф. др Сабина Халупка Решетар
проф. др Татјана Самарџија Грек
проф. др Ксенија Шуловић
проф. др Јелена Ајџановић

Рецензенти: проф. др Октавија Неделку, Универзитет у Букурешту, Румунија
проф. др Мира Трајкова, Универзитет „Св. Кирил и Методиј”, Скопље,
Северна Македонија
проф. др Давиде Астори, Универзитет у Парми, Италија

Лектура и коректура: аутори

Идејно решење корица: Mihai Bădescu

ISBN 978-86-6065-717-8

У Зборнику су штампани изабрани радови изложени на конференцији *Језици и културе у времену и простору 10*, одржаној онлајн 20. и 21. новембра 2021. године, као и други радови који по својој тематици и квалитету одговарају профилу Зборника.

Рецензенти појединачних радова:

Ајџановић Јелена, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Ајџановић Милан, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Ајџановић Наташа, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Андрић Едита, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Astori Davide, *Università di Parma, Italia*; Бабић Биљана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Бајовић Јелена, *Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, Србија*; Бекар Мира, *Универзитет „Св. Кирил и Методиј”*, Скопје, Северна Македонија; Бијелић Татјана, *Универзитет у Бањој Луци, БиХ*; Биланџија Софија, *Универзитет у Београду, Србија*; Vlagoni Robert, *Sveučilište u Puli, Hrvatska*; Блатешић Александра, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Бодрич Радмила, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Богдановић Весна, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Бугарски Ранко, *Универзитет у Београду, Србија*; Валић Недељковић Дубравка, *Универзитет Црне Горе, Црна Гора*; Васић Вера, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Веселиновић Соња, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Веселевић Јерковић Селма, *Универзитет у Тузли, БиХ*; Видаковић Мирна, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Вилић Ивана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Влаховић Љубица, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Војводић Дојчил, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Вујин Бојана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Вујичић Никола, *Универзитет у Крагујевцу, Србија*; Вукадиновић Снежана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Вукотић Александра, *Универзитет у Београду, Србија*; Вукчевић Миодраг, *Универзитет у Београду, Србија*; Гак Драгана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Гвозден Владимир, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Гинић Јелена, *Универзитет у Београду, Србија*; Глушац Татјана, *Универзитет Унион, Србија*; Гордић Петковић Владислава, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Granić Jagoda, *Sveučilište u Splitu, Hrvatska*; Грковић-Мејџор Јасмина, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Грухоњић Динко, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Гудурић Снежана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Даниловић Јеремић Јелена, *Универзитет у Крагујевцу, Србија*; Делић Владо, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Деспих Ђорђе, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Дојчиновић Биљана, *Универзитет у Београду, Србија*; Драгићевић Рајна, *Универзитет у Београду, Србија*; Дражић Јасмина, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Дробњак Драгана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Ђаловић Јовић Марина, *Универзитет у Београду, Србија*; Ђерговић-Јоксимовић Зорица, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Ђорђевић Јасмина, *Универзитет у Нишу, Србија*; Ђоровић Данијела, *Универзитет у Београду, Србија*; Ђукановић Маја, *Универзитет у Београду, Србија*; Ђурић Жељко, *Универзитет у Београду, Србија*; Ђурић Биљана, *Универзитет у Београду, Србија*; Ђурић Љубица, *Универзитет у Београду, Србија*; Ђурић Мина, *Универзитет у Београду, Србија*; Ђурић Пауновић Ивана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Ђуровић Татјана, *Универзитет у Београду, Србија*; Escher Christian, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Елаковић Ненадовић Ана, *Универзитет у Београду, Србија*; Ераковић Борислава, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Зарифовић Грковић Мирјана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Звекић-Душановић Душанка, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Зобеница Николина, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Ивановић Бранислав, *Универзитет у Београду, Србија*; Ивановић Ненад, *Институт за српски језик САНУ, Београд, Србија*; Изгарјан Александра, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Јаковљевић Бојана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Јаковљевић Младен, *Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, Србија*; Јањић Марина, *Универзитет у Нишу, Србија*; Јерковић Јелена, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Јовановић Ана, *Универзитет у Београду, Србија*; Јовановић Ж. Владимир, *Универзитет у Нишу, Србија*; Јовановић Романца, *Завод за уџбенике, Нови Сад, Србија*; Јовић Бојан, *Институт за књижевност и уметност САНУ у Београду, Србија*; Јовић Ђаловић Марина, *Универзитет у Београду, Србија*; Кавгић Александар, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Каличанин Милена, *Универзитет у Нишу, Србија*; Кашић Зорка, *Универзитет у Београду, Србија*; Кесић Далибор, *Универзитет у Бањој Луци, Босна и Херцеговина*; Кличковић Далибор, *Универзитет у Београду, Србија*; Кнежевић Јелена, *Универзитет Црне Горе, Црна Гора*; Кнежевић Биљана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Kovačević Ervin, *Internacionalni univerzitet u Sarajevu, BiH*; Ковачевић Зорица, *Универзитет у Београду, Србија*; Комароми Бојана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Кример Габоровић Сања, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Лазих Коњик Ивана, *Институт за српски језик САНУ, Београд, Србија*; Лакић Игор, *Универзитет Црне Горе, Црна Гора*; Лалић-Крстин Гордана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Лендак Кабок Каролина, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Леовац Данко, *Универзитет у Београду, Србија*; Лојаница Марија, *Универзитет у Крагујевцу, Србија*; Лончар Раичевић Александра, *Универзитет у Нишу, Србија*; Лопичић Весна, *Универзитет у Нишу, Србија*; Лубурић-Цвијановић Аријана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Lujčić Rea, *Sveučilište u Zadru, Hrvatska*; Ljevo-Ovčina Amela, *Univerzitet u Sarajevu, BiH*; Ljubičić Maslina, *Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*; Максимовић Горан, *Универзитет у Нишу, Србија*; Malita Ramona, *Universitatea de Vest din Timișoara, Romania*; Маринковић Мирјана, *Универзитет у Београду, Србија*; Ма-

рић Биљана, *Универзитет у Београду, Србија*; Марићевих Балаћ Јелена, *Универзитет у Новом Сагу*; Маричић Гордан, *Универзитет у Београду, Србија*; Маричић Месаровић Сања, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Марјановић Саша, *Универзитет у Београду, Србија*; Марковић Желько, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Марковић Ирена, *Свеучилиште и Задру, Хрватска*; Марковић Јордана, *Универзитет у Нишу, Србија*; Марковић Маја, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Мелић Катарина, *Универзитет у Крагујевцу, Србија*; Микетић Суботић Сања, *Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, Србија*; Мијушковић Марија, *Универзитет Црне Горе, Црна Гора*; Милановић Желько, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Милић Мира, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Милић Милосављевић Снежана, *Универзитет у Нишу, Србија*; Милорадовић Софија, *Институти за српски језик САНУ, Београд, Србија*; Миљковић Ивана, *Универзитет у Нишу, Србија*; Мишић Илић Биљана, *Универзитет у Нишу, Србија*; Младеновић Радивоје, *Универзитет у Крагујевцу, Србија*; Molnar Draženka, *Свеучилиште „J. J. Strossmayer”, Osijek, Hrvatska*; Мутавчић Предраг, *Универзитет у Београду, Србија*; Недељковић Даница, *Универзитет у Крагујевцу, Србија*; Нешић Павковић Милена, *Универзитет у Крагујевцу, Србија*; Никчевић Багрићевих Александра, *Универзитет Црне Горе, Црна Гора*; Новаков Предраг, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Озер Кагалин, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Павловић Слободан, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Панић Кавгић Олга, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Папаз Младен, *Филозофски факултет, Пале, БиХ*; Пауновић Зоран, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Пејовић Анђелка, *Универзитет у Београду, Србија*; Перовић Славица, *Универзитет Црне Горе, Црна Гора / Универзитет Унион, Србија*; Petete Timothy, *University of Central Oklahoma, USA*; Пешикан Љуштановић Љиљана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Пижурица Маго, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Половина Наташа, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Поповић Наташа, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Продановић Станкић Диана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Прћић Твртко, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Радан Н. Михај, *Зайагни универзитет у Темпешвару, Румунија*; Радельковић Иван, *Универзитет у Сарајеву, БиХ*; Радић Бојанић Биљана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Радовановић Драгана, *Институти за српски језик САНУ / Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, Србија*; Радуловић Ифигенија, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Радуловић Милица, *Универзитет у Нишу, Србија*; Радусин Бардић Наташа, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Рајић Сузана, *Универзитет у Београду, Србија*; Rajević Selma, *Univerzitet „Džemal Bijedić”, Mostar, BiH*; Рељић Митра, *Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, Србија*; Ристивојевић-Рајковић Наташа, *Универзитет у Београду, Србија*; Ристић Гордана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Ристић Стана, *Институти за српски језик САНУ, Београд, Србија*; Runtić Sanja, *Univerzitet u Osijeku, Hrvatska*; Савић Свенка, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Самарџија-Грек Татјана, *Универзитет у Београду, Србија*; Сикимић Биљана, *Балканолошки институти САНУ, Београд, Србија*; Силашки Надежда, *Универзитет у Београду, Србија*; Симић Зоран, *Институти за српски језик САНУ, Београд, Србија*; Симовић Весна, *Универзитет у Нишу, Србија*; Sokolića Alma, *Univerzitet u Sarajevu, BiH*; Spahić-Šagolj Edina, *Univerzitet u Sarajevu, BiH*; Средојевић Дејан, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Стаменковић Душан, *Универзитет у Нишу, Србија*; Станишић Вања, *Универзитет у Београду, Србија*; Станковић Станислав, *Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, Србија*; Станојевић Веран, *Универзитет у Београду, Србија*; Степанов Страхиња, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Стефановић Марија, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Стикић Биљана, *самостални истраживач, Србија*; Стојановић Пантовић Бојана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Стојичић Виолета, *Универзитет у Нишу, Србија*; Стојичић Војкан, *Универзитет у Београду, Србија*; Стојковски Борис, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Танасић Срето, *Институти за српски језик САНУ, Београд, Србија*; Tekešinović Lejla, *Univerzitet u Sarajevu, BiH*; Тешић Гојко, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Томин Светлана, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Топалов Јагода, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Трајковић Татјана, *Универзитет у Нишу, Србија*; Тривић Анета, *Универзитет у Крагујевцу, Србија*; Uscatu Miliana, *Universitatea din Vest, Timișoara, Romania*; Fetić Mustafa, *Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru, Srbija*; Филиповић Јелена, *Универзитет у Београду, Србија*; Филиповић Ковачевић Соња, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Хаџи Пожгај Весна, *Универзитет у Љубљани, Словенија*; Халупка Решетар Сабина, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*; Цакелић Весна, *Универзитет у Београду, Србија*; Ćengić Nermina, *Univerzitet u Sarajevu, BiH*; Чолак Бојан, *Институти за књижевност и уметност, Београд, Србија*; Шуваковић Александра, *Универзитет у Београду, Србија*; Шуловић Ксенија, *Универзитет у Новом Сагу, Србија*.

САДРЖАЈ

Предговор	7
I ЈЕЗИК, КУЛТУРА, ТРАДИЦИЈА	9
JERZY BARTMIŃSKI , <i>Cultural Linguistics (Ethnolinguistics) and Linguoculturology as Two Research Perspectives. A Voice in the Discussion on the Relationship Between “Language” and “Culture”</i>	11
ЈЕЛЕНА Р. БАЈОВИЋ, Концепт „своје : туђе / Црногорци : Турци” у Његошевом <i>Шћепану Малом</i> из транслатолошке перспективе	17
ALEKSANDRA BLATEŠIĆ – SANJA MARIČIĆ MESAROVIĆ, Simbolika ‘anđela’ u leksici i frazeologiji italijanskog, španskog i srpskog jezika.....	29
МЕРИМА КРИЈЕЗИ – ПРЕДРАГ МУТАВЦИЋ, Албанске и грчке номиналне конструкције с белом бојом.....	39
SANJA KRIMER-GABOROVIĆ, Pilot istraživanje o srpskim osnovnim nazivima za boje prema testu izdvajanja i u odabranom frekvencijskom rečniku.....	53
MARTHA LAMPROPOULOU – ANTONINA KOSTIĆ, Stylistics in Comics: a Case study of Interjections in Two <i>Asterix and Obelix</i> Comics in Greek and Serbian	65
РАДМИЛО Н. МАРОЈЕВИЋ, Српски и оријентални етнокултурни концепти (Из компаративне и дијахроне перспективе).....	77
ЈОВАНА МАРЉЕТА, <i>Žene i muškarci</i> u srpskoj i francuskoj frazeologiji	97
МИРЈАНА МАТОВИЋ – САЊА МАРИЧИЋ МЕСАРОВИЋ, <i>Bella ciao</i> у серији <i>La casa de papel</i> : симбол отпора у савременом шпанском медијском контексту.....	107
ТАЊА МИЛОСАВЉЕВИЋ, Лингвокултуролошки и лексикографски опис концепта <i>ipex</i> у српском призренском говору	117
МАША З. ПЕТРОВИЋ ГУЛАНИЧИЋ, Модификовање паремија посредством механизма замене елемената у новинском дискурсу шпанског и српског језика	127
ДРАГАНА РАДОВАНОВИЋ – АНА МАКИШОВА, Словачко-српске везе на примеру свадбене терминологије	137
МИХАЈЛО ФЕЈСА – ЗИНАИДА БУДИНСКИ, Лексичко-семантичко поље боје у русинском, српском и енглеском језику – основни називи за боје	147
ЂУРЂИНА ШИЈАКОВИЋ МАИДАНИК, Тканина у покрету: кодиране поруке Медеје и Филомеле	155
II ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈА.....	165
МАРИНА ЈУРИШИЋ, Нешто о предлогу <i>близу</i> у српским народним говорима.....	167
БРАНКИЦА МАРКОВИЋ, Повртарска лексика села Крушедола у Срему	179
МИРЈАНА ПЕТРОВИЋ-САВИЋ, О хидронимима у Јадру.....	195
БИЉАНА М. САВИЋ, Из лексике одијевања у Великом Блашку (код Бањалуке).....	205
САНДРА САВИЋ, Из ономастике Заплања – микротопонимија заплањског села Тасковићи	217

АНА САВИЋ-ГРУЛИЋ – ЈОВАНА БОЛОВИЋ, Из пастирске лексике југоисточне Србије	227
ЗОРАН СИМИЋ, Падежни формализатори просторне супралокализације у херцеговачко-крајишким говорима	237

III КОГНИТИВНА ЛИНГВИСТИКА

JELENA BILJETINA, Jestli ili ne jesti – pitanje je sad: pojmovne metafore sa glagolima jedenja u engleskom i srpskom	251
TATJANA ĐUROVIĆ – NADEŽDA SILAŠKI, The <i>Natural Disaster</i> Metaphor in the Conceptualisation of Crisis in News Media Discourse	263
MIRJANA ZARIFOVIĆ GRKOVIĆ, Konceptualizacija <i>lenjosti</i> u frazeologizmima nemačkog i srpskog jezika.....	273

IV ЈЕЗИК, ГОВОР И ГРАМАТИКА

DANIJELA BAVIĆ – DORJAN HAJDU, Glagoli s partikulom <i>över</i> u savremenom švedskom jeziku	283
ВИШЊА ВИШЊЕВАЦ, Прилог проучавању синтаксе двоструких падежа: двоструки акузатив у староруском и његови преводи на савремени српски језик.....	293
JELENA VLAŠIĆ DUIĆ – IVANA GUSAK BILIĆ, Utjecaj prozodijskih sredstava na razumijevanje sadržaja.....	303
MILANA DODIG – VALENTINA TULOVIĆ, Francuska i srpska glagolska vremena u žurnalističkom diskursu vezanom za pandemiju kovida	313
6 SVETLANA ZDRAVKOVIĆ – SLOBODAN JOVIČIĆ, Percepcija multimodalne verbalne ekspresije: psihološke opservacije.....	325
MARIA-ZOICA BALABAN, Expresii ale spațialității verticale în imaginarul lingvistic românesc	339
NINA ILIĆ – MILORAD MILJKOVIĆ, Glagoli sa postfiksom <i>-ся</i> u ruskom jeziku i njihovi prevodni ekvivalenti u srpskom i engleskom	347
ЈЕЛЕНА ЈАЉОВИЋ, Вредности неких глаголских облика у француском и српском језику економије	363
АНА КРСТИЋ, Конгруенција код немачких говорника српског као наслеђеног језика: координиране и паукалне синтагме	373
ТВРТКО ПРЋИЋ, Osavremenjeni pristup englesko-srpskom leksičkom pozajmljivanju: principi i primene	387
АНКА РАЂЕНОВИЋ – МАЈА БАЊИЋ ЋОСИЋ, Позиционирање перфекта у модерном грчком језику и његови преводни еквиваленти на српском	423
DIANA RISTIVOJEVIĆ, Partikula <i>schon</i> u semantičkoj i sintaksičkoj realizaciji kao partikula stepenovanja, fokusna partikula i rečenični ekvivalent.....	431

БИЉАНА М. САВИЋ

ИЗ ЛЕКСИКЕ ОДИЈЕВАЊА У ВЕЛИКОМ БЛАШКУ (КОД БАЊАЛУКЕ)*

Циљ рада јесте представљање и лексичко-семантичка анализа лексема везаних за културу одијевања у говору Великог Блашка код Бањалуке. Ова лексика је значајна за традиционалну културу и њоме се освјетљава један сегмент језичке (дијалекатске) слике свијета. За сакупљање материјала и као смјерница у истраживању коришћен је упитник Института за српски језик САНУ, којим су се истраживачи већ служили за биљежење ове тематске лексике у српским дијалектима. Објашњен је семантички садржај мање познатих ријечи, а ради илустрације су навођени и одговарајући контексти. Прикупљена лексика представљена је у складу са досадашњом традицијом, тј. класификована је у тематске групе и подгрупе. Смјештањем овог рада у контекст досадашњих истраживања терминологије одијевања омогућава се шири увид у ареал појединих лексема.

Кључне ријечи: српски језик, дијалектологија, херцеговачко-крајишки дијалекат, лексика одијевања, Велико Блашко.

I. УВОД

Прикупљањем (дијалекатске) лексике и њеном лексичко-семантичком анализом сагледавамо културни код и његове промјене на истраживаном терену. Тематски заснована лингвистичка испитивања српске лексике посвећивана су различитим областима народног живота.¹ Радови у којима је предмет таквих анализа била дијалекатска лексика одијевања јесу: *Лексика одевања мотивисана називима делова шела*² (Богдановић, 2009), *Лексика одевања мотивисана називима делова шела*³ (Богдановић, Бонджолова, 2010), *Терминологија одевања и обувања у Каћу* (Ракић, 2011), *Из одевне лексике у Сиринићкој жупи* (Радовановић, 2015) и *Терминологија одевања и обувања у Рудни (Румунија)* (Трајковић, 2019).⁴ Значајни подаци о овој теми могу се наћи у етнологи-

* Овај рад финансирао је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2022-14, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

¹ Теме дијалекатских лексикографских радова наведене су у библиографији ових радова (Недељков, Марковић, 2015). Љ. Недељков класификовала је термилошке лексикографске радове према испитиваним тематским областима, указујући на значај тематске лексикографије као лексичког извора за сагледавање културног идентитета носилаца српског језика (Недељков, 2012).

² У раду се на основу говору села Бучума, који припада призренско-тимочкој дијалекатској зони, дају попис лексема, мотивациона база и форманти који учествују у творби лексике одијевања која је мотивисана називима дијелова тијела. Показује се семантичка и деривациона веза човјековог тијела и лексике из одјевне терминологије.

³ Претходни истоимени рад Н. Богдановића (Богдановић, 2009) у основи је овог рада, који даје српско-бугарске паралеле проучаване терминологије.

⁴ Лексичка грађа представљена у радовима В. Ракић, Д. Радовановић и Т. Трајковић прикупљена је на основу интерног упитника Института за српски језик САНУ, којим смо се и ми користили. У сваком од ових радова лексика је у оквиру датих лексичко-семантичких анализа другачије разврстана. В. Ракић лексику приказује у оквиру девет семантичких поља: Општи назив, Покривала за главу, Мушка одећа, Женска одећа, Зимска одећа, Крзнена одећа, Кецеље и појасеви, Обућа и Дечја одећа. Д. Радовановић грађу анализира унутар шест тематских цјелина: Општи називи и радње у вези са одевним предметима, као и називи/ радње којима се означавају пригодни одевни предмети, Називи (и радње) којима се именују (означавају) покривала за главу (женска, мушка и дечија), Називи којима се именују покривала за ноге, Називи за горњи део одеће, Називи за доње одевне предмете и Називи којима се именује накит. Т. Трајковић лексику разврстава у четири семантичка поља: Одевање, Обување, Одећа и предмети који се односе на новорођену децу и чување деце и

шкој литератури (нпр. Ивановић Баришић, 2009, Ивановић Баришић, 2017), у радовима о народној ношњи (нпр. Бјеладиновић Јергић, 2004, Ђукановић, 2012) и, очекивано, у (дијалекатским) рјечницима.

Циљ овог рада јесте представљање и лексичко-семантичка анализа лексике одијевања Великог Блашка, села смјештеног петнаестак километара сјевероисточно од Бањалуке. Говор овог села, који припада западнијим српским говорима херцеговачко-крајишког дијалекта, у дијалектолошким радовима није био предмет истраживања на микроплану, нити је био међу одабраним пунктовима у досадашњим монографијама посвећеним говорима западне Босне. У радовима М. Дешића (Дешић, 1976), С. Далмације (Далмација, 1997) и Д. Козомаре (Козомара, 2013) може се наћи много дијалекатске грађе о говорима у ближем сусједству Великог Блашка. Поменути аутори углавном су се бавили фонетским, акценатским и морфолошким језичким нивоом одабраног подручја.

Истраживање дијалекатске лексике овог краја започето је двама дипломским радовима, након чега је услиједио низ радова заснованих, између осталог, и на грађи прикупљеној у овом селу.⁵

У радовима у којима смо се бавили лексиком материјалне културе (Савић, 1997) и ткачком терминологијом овог села (Савић, 2011) у прикупљеној и лексикографски обрађеној грађи нашле су се и лексеме из области одијевања. Ради сакупљања грађе за овај рад обављено је поновно теренско истраживање, при чему је као смјерница коришћен *Уишћиник за прикупљање терминологије одјевања и обувања*.⁶ Питања у Упитнику организована су у логичком низу и формулисана ономасиолошки – од значења ка лексеми (нпр. *Како се зове када је одећа превелика? Како се зове кад је одећа премала?*).

II. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

206

Под одјећом се подразумијевају сви производи израђени од тканих или кожних материјала, као и они који настају плетењем, а служе за покривање тијела (Ивановић Баришић, 2017: 9).⁷ *Речник српскога језика* (2011: 843) одјећу дефинише као збирну именицу у значењу предмета који служе за одијевање, облачење (2011: 835).

Прикупљену лексичку грађу из семантичког поља⁸ *Одијевање* разврстали смо у тематске групе: Општи називи за одјећу, Називи одјевних предмета за главу, Називи одјевних предмета за горњи дио тијела, Називи одјевних предмета за доњи дио тијела, Називи за доње рубље, Називи за дијелове одјевних предмета, Називи радњи у вези са одијевањем, Називи плетених одјевних предмета који се обувају/ навлаче на ноге и називи њихових дијелова.

Накит, а поље посвећено одијевању дијели у четири тематске групе: Покривање главе, Покривање горњег дела тела, Покривање доњег дела тела и Покривање стопала. Сва три рада заснована су на тежњи да се лексика која изумире забиљежи, да се у оквирима лексичко-семантичке анализе опише њен семантички садржај, који се мијења, потискује или заборавља са сваком новом генерацијом, те да се омогући увид у ареал појединих лексема и њихово поријекло. Ови радови, као и наш рад, посвећени су опису стања у појединим говорима, чиме се стварају услови за поређење и извођење закључака о семантичком пољу *Одијевање* у неком од будућих (надамо се – наших) радова.

⁵ За наведене референце в. Савић, 2017: 995–996.

⁶ Језичку грађу овог краја сакупљамо, снимамо и записујемо од 1996. године. За овај рад искористили смо и старе теренске снимке на теме које се тичу свакодневног живота (шта се облачило, обувало, плело, ткало, шило итд.), које смо водили ради прикупљања лексике из области материјалне културе са три информатора: пок. Милева Јекић (1912), пок. Љубица Савић (1921) и пок. Јово Јекић (1928). За снимке из 2020. год., који садрже око четири сата материјала на тему одијевања, информатори су били Анђа Савић (1944) и Јелена Јекић (1951). Свима њима дугујемо захвалност на издвојеном времену и труду. Говор овог села је и наш матерњи говор.

⁷ У најширем смислу, одјећом се може сматрати све оно што човјека визуелно детерминише, укључујући и накит, фризуру, шминку и др. (Ивановић Баришић, 2009: 145). Наведене реалије нису предмет овог рада.

⁸ Семантичко поље састоји се из лексема које су повезане доминантном лексемом поља. Изван овог поља остају лексеме које су плод личног односа говорника према лексеми-доминанти (Драгићевић, 2007: 239).

1. Општи називи за одјећу

1.1. општи назив: *дјећа/ одјећа* (нов.), *рӯо, рӯбне, рѡба, огјело, аљне*⁹

1.2. према положају на тијелу у односу на другу одјећу која се облачи – 1.2.1. горња: *аљне*; 1.2.2. доња: (*нӯшарњи/ доњи*) *веш*

1.3. према намјени/пригоди – 1.3.1. свечана: *сїодјећѣ/ сїодјећѣ/ сїајаћѣ рӯо/ огјело; сїајаћѣ дјећа/ одјећа; свѣчанѡ огјело*; 1.3.2. за сваки дан: *свѣкидашњѣ/ свѣкодневнѣ* (нов.) *дјећа/ одјећа, за у кућу/ за ѿ кућ* (нов.); 1.3.3. за преоблачење: *преоблачло, прѣобука, прѣсвѣчло*; 1.3.4. за рад: *раднѣ дјећа/ одјећа* (нов.); *раднѡ огјело* (нов.); 1.3.5. у жалости: *црїна*

1.4. према изгледу – 1.4.1. тијесна: *тїјесна, уска, шїдїйна*; 1.4.2. превелика: *лѡмѣзна, прѣломѣзна, толѣма, прѣтолема*; 1.4.3. стара: *їдхабѣна, їзнѡсѣна; рке, їрње, грѡњц, грѡње*; 1.4.4. поцијепана: *їдгерѣна, їдцїјїйна; грѡњц, грѡње; їрње, рке*; 1.4.5. изблиједјела: *изблїједла, їобїјелла*; 1.4.5.1. од старости: *їдвѣгѣна*; 1.4.6. неуредна: *љѣшава*

1. У прву тематску групу сврстани су општи називи за одјећу, који су разврстани према положају на тијелу у односу на другу одјећу која се облачи, према намјени, односно пригоди и према изгледу одјеће.

1.1. Општи називи за одјећу су једночлане лексичке јединице: *дјећа/ одјећа* (нов.), *рӯо, рӯбне, рѡба, огјело, аљне*.

1.2. Да дијалекатска лексика може да нам пружи значајне податке о лексичким промјенама, јасно нам показује и употреба лексема *аљне* у говору овог села. Њено значење се сужава од општег назива за одјећу, преко општег назива за горњу одјећу,¹⁰ назива за два различита одјевна предмета за горњи дио тијела,¹¹ до назива за само један од тих двају одјевних предмета. Значења општинских назива везана су за множинску форму. Само у значењу које идентификујемо као најновије ('женски одјевни предмет') лексеми *хѣљина* информатори изговарају и са иницијалним *х*.

1.3. Диференцијалне семе за одјећу према пригоди, односно намјени јесу: [свечана], [за сваки дан], [за преоблачење], [за рад], [у жалости]. 'Свечана одјећа' означава се вишечланим лексичким јединицама: *сїодјећѣ/ сїодјећѣ/ сїајаћѣ рӯо/ огјело; сїајаћѣ дјећа/ одјећа; свѣчанѡ огјело* (нов.). Само најстарији говорници одјећу која стоји, тј. не користи се често, номинују као *сїојећу/ сїајаћу*. 'Одјећа за сваки дан' означена је вишечланим лексичким јединицама: *свѣкидашњѣ/ свѣкодневнѣ* (нов.) *дјећа/ одјећа, за у кућу* (нов.), *за ѿ кућ* (нов.). Када упоредимо парове *сїојећа/ сїајаћа* и *свѣкидашња одјећа* са оним паровима који се квалификују као новији¹² – *свечана* : *за у кућу, за ѿ кућ* (поред: *свѣкодневнѣ*), видимо да је у прошлости за лексичку мотивацију значајнија била учесталост употребе одјеће, а у новије вријеме сама намјена, пригода. Човјек је у ранија времена имао мало одјеће, било је добро ако је имао у шта да се прѣсвуче, те је постојала потреба да се 'одјећа за преоблачење' номинује. У новије вријеме одјећа се именује и као: *раднѣ дјећа/ одјећа* (нов.); *раднѡ огјело* (нов.). Лексема *црїна* је постојане мотивације.

1.4. Диференцијалне семе које се тичу изгледа одјеће најчешће су лексикализоване општинским придјевима који су први чланови вишечланих лексичких јединица. Када се одјећа номинује према величини, тј. начину на који стоји на тијелу онога ко је носи, релевантне су семе [тијесна] и [(пре)велика]. Таква одјећа се детерминише као *тїјесна, уска, шїдїйна*, односно као *лѡмѣзна, прѣломѣзна, толѣма, прѣтолема*. 'Стара одјећа' означава се као *їдхабѣна, їзнѡсѣна* или именује лексемама *рке, їрње, грѡњц, грѡње*. Исте именице користе се и за 'стару поцијепану одјећу'.

⁹ У раду ће одговори информатора бити навођени курзивом и акцентовани, знаци полунаводника ће се користити за дефиниције значења, пуни наводници за цитате, а угласте заграде за идентификацију сема. За дефинисање значења консултовани су РСЈ, РМС и РСАНУ, али су дефиниције формулисане на основу семантичког садржаја прикупљене језичке грађе.

¹⁰ У старини су се на голо тијело облачиле кошуље. Семе [горња] и [доња] тада су биле редувантне, те се потреба да се именују 'горња одјећа' (*аљне*) и 'доња одјећа' (*нӯшарњи/ доњи*) *веш* јавила касније, током друштвеног развоја.

¹¹ Лексема *аљна* (понекад и са детерминатором: *од сукна*) у синонимном је односу са лексемом *кѣпѣт* (нов.), а користи се и у значењу које је данас примарно ('женски одјевни предмет').

¹² За маркирање лексике као новије од помоћи су нам били и одговори информатора који садрже квалификаторе којима се прави дистинкција између архаичније и новије лексике. Изрази које користе у ту сврху јесу: *такѡ је то гѡворїто старїнскї, црїје сѡ гѡворїли, ѡндѣ їдѡворїто сѣмо* (и кажу одговарајућу лексеми), *и данас се вѣли, то се ї сѣд гѡвѡри, и данас се шїкѡ кѣжѣ* и друго.

3. Називи одјевних предмета за горњи дио тијела

3.1. најчешће од платна, са рукавима или без њих, различитог облика и дужине: *кoшуља*; 3.1.1. према полу особе којој је намијењена – 3.1.1.1. за жене: *жeнскa кoшуља*; 3.1.1.2. за мушкарце: *мyшкa кoшуља*; 3.1.2. према дужини – 3.1.2.1. дугачка: *рyбнa*; 3.1.2.2. кратка: *кoшуљaк, кoшуља*; 3.1.3. према другим елементима – 3.1.3.1. украшена везом: *вeжeнa кoшуља*; 3.1.3.2. из два дијела која се копчају: *кoшуља нa кoйчaњe* 3.2. најчешће од лаког/ тањег материјала, до појаса и без крагне, са рукавима или без њих: *блyзa*; 3.2.1. према врсти материјала – *цyцaнa, свeтeнa, oд бoјaрнa*; 3.2.2. према начину израде – 3.2.2.1. плетена: *плeтeнa, ширйкaнa* (нов.)

3.3. плетен од дебље вуне или вунице, са рукавима: *вeстa, мeмпeр*; 3.3.1. према врсти материјала – *вyнeнi мeмпeр*; 3.3.2. према облику отвора (изреза) за главу – *нa вe изрез, нa жaбoј изрез, нa oкрyлi изрез*; 3.3.3. према другим елементима – 3.3.3.1. из два дијела која се копчају: *вeстa/ мeмпeр нa кoйчaњe*

3.4. без рукава, носи се преко кошуље: *прслук*; 3.4.1. према начину израде – 3.4.1.1. плетен: *плeтeнi*; 3.4.1.2. хеклан: *eклaнi*; 3.4.2. према врсти материјала – *вyнeнi*

3.5. везени прслук (дио народне ношње); 3.5.1. према дужини – 3.5.1.1. кратак: *јeлeк, yкрaшeнi прслук*; 3.5.1.2. дуг: *зyбyн*

3.6. од штофа, сукна и сл., са рукавима, облачи се поврх одијела: *aљнa (oд сyкнa), кaйyтi* (нов.); 3.6.1. према дужини – 3.6.1.1. кратак: *крaйкi/ лaнaнi кaйyтi*; 3.6.1.2. до кољена: *шрoфрiлaннi кaйyтi*; 3.6.1.3. до листова: *дyгaчкi/ дyтi кaйyтi*; 3.6.1.4. до глежњева: *мaксi кaйyтi*; 3.6.1.5. било које дужине испод кољена: *гoлaмa*

3.7. од овчијих кожа (с руном с унутрашње стране), без рукава: *кoжyр, кoжyн*; 3.7.1. према дужини – 3.7.1.1. кратак: *крaйкi кoжyр/ кoжyн; гyњ*; 3.7.1.2. дуг: *дyгaчкi кoжyр/ кoжyн*; 3.7.1.3. до кољена или нешто краћи: *гyњ*; 3.7.2. према мјесту копчања/ везивања – 3.7.2.1. с (лијево) стране: *прiшњaк*

3.8. за жене, сеже до, изнад или преко кољена и носи се поврх рубља: *(x)aљнa*; 3.8.1. за вјенчање: *вјeнчaнa aљнa, вјeнчaнцa* (нов.)

3.9. носи се око врата или се њиме покрива глава: *шaл*

3.10. трака која се везује око врата испод крагне у чвор; 3.10.1. према начину везивања – 3.10.1.1. која слободно пада: *крaвaтa* (нов.); 3.10.1.2. која је лептирасто свезана: *мaшин (дем. мaшинић)*

3.11. за покривање руку: *рукaвцe*; 3.11.1. без прстију: *нaрoйкицe и нaрoйкe*

3. Тематска група *Називи одјевних предмета за горњи дио тијела*¹⁸ садржи највише назива за одјевне предмете.

3.1. *Кoшуља* је један од најважнијих одјевних предмета, саставни дио женске и мушке народне ношње, а и свакодневног одијевања. Овом лексемом именује се 'одјевни предмет, са рукавима или без њих, најчешће од платна, различите дужине и облика'¹⁹. *Жeнскa кoшуља* сезала је готово до чланака, а *мyшкa кoшуља* до изнад кољена. 'Дугачка кошуља' је *рyбнa*, а 'кратка' *кoшуљaк* или *кoшуља*. 'Кошуља украшена везом' је *вeжeнa кoшуља*. Током времена изглед кошуље се трансформише – скраћује се њена дужина, предњи дио се дијели на два дијела, појављује се и крагна итд. (Ивановић Баришић, 2017: 51). 'Кошуља из два дијела која се копчају' именује се описном конструкцијом *кoшуља нa кoйчaњe*.

3.2. Лексемом *блyзa* означава се 'одјевни предмет, најчешће до појаса, без крагне и од лаког/ тањег материјала, са рукавима или без њих'. Према врсти материјала блуза је *oд бoјaрнa, цyцaнa* [од цица], *свeтeнa* [од свиле]. Према начину израде блуза је *плeтeнa* или *ширйкaнa*. Иста врста акције 'плести'/ 'штрикати' (нов.) номинује се лексемама различитог поријекла према врсти материјала који се користи. Одјевни предмет који се означава као *плeтeнi* израђен је [од вуне] или [од вунице]²⁰, а *ширйкaнi*²¹ [од вунице].

3.3. *Вeстa* је 'одјевни предмет са рукавима плетен од дебље вуне или вунице'. Синонимну лексему *мeмпeр* информатори квалификују као новију. Забележили смо и вишечлани назив *вyнeнi мeмпeр*. (Плетени) одјевни предмети који се навлаче преко главе према облику отвора

¹⁸ Под горњим дијелом тијела подразумијевамо труп и руке. Одјевни предмети који покривају труп могу да сежу и преко појаса и ногу (нпр. кошуља, хаљина, капут и др.).

¹⁹ У дефиницијама за неке од одјевних предмета које смо издвојили у ову тематску групу у рјечницима стоји: „врста горње кратке одеће“, „горњи део одеће“ и сл. Примјера ради, в. одреднице *блyзa* (РСЈ: 91; РСАНУ, I: 660) и *кoшуља* (РСЈ: 565; РСАНУ, X: 380). Како синтагма *горња одјећа* може да значи 'одјећа која се носи преко доњег рубља' и 'одјећа која се облачи на горњи дио тијела', опредијелили смо се да је не користимо у дефиницијама. Мислимо и да је јасно да је ријеч о одјевном предмету којим се покрива горњи, односно доњи дио тијела када дефиниција садржи формулацију *са рукавима*, односно *са нoтaвицaмa*.

²⁰ 'Упредена вунена влакна фабричке производње' именују се лексемом *вyницa*.

²¹ Лексема *ширйкaнi* има ограничен домен употребе. Уп. *плeтeнi* (о вуни, вуници, прућу, слами и др.).

(изреза) за главу могу бити: *на вѐ изрез, на жăбјѝ изрез, на ѓкруїлї изрез. Вѐста и ѓемїер* могу бити и *на кѓйчăње*.

3.4. Назив за 'одјевни предмет, без рукава, који се носи преко кошуље' јесте *їрслук*. Прслук се према начину израде означава као *їлѝшенї* 'који је израђен плетењем' и *ѝклăнї* 'који је израђен хеклањем'. Описним придјевом *вуненї* 'који је од вуне' примарно се означавају одјевни предмети исплетени од вуне, а секундарно предмети који су ткани од вуне.

3.5. 'Везени прслук, дио народне ношње' различито се именује када је [кратак] – *јѝлек, ўкрăшенї їрслук*, односно [дуг] – *зубун*. Иако су мушкарци носили зубуне до испод појаса, а жене до испод кољена, ова разлика није се одразила на плану лексике.

3.6. Називи за 'одјевни предмет, са рукавима, од штофа, сукна и сл. који се облачи поврх одијела' јесу *ăв"на (од сукна)* и *каїуїї* (нов.). Према семама: [кратак], [до кољена], [до листова], [до глежњева] и [било које дужине испод кољена] овај одјевни предмет номинује се као – *крăїкї/лăїанї каїуїї, їрѓфрїїăлнѝ каїуїї, дўїачкї/дўїї каїуїї, мăксї каїуїї* и *дѓлама*.

3.7. 'Одјевни предмет који је без рукава, направљен од овчијих кожа (с руном с унутрашње стране)' назива се *кѓжур/кѓжун*. Есенцијална сема лексеме *їун* је [кратак]. Према семама [кратак] и [дуг] разликују се *крăїкї* и *дўїачкї кѓжур/кѓжун*. За лексикализацију овог одјевог предмета битна је и сема која показује мјесто копчања. *Кѓжур, кѓжун* и *їун* копчају се [напријед], а *їршнăк* су *вѝзал* [с (лијеве) стране].

3.8. Према ријечима информаторке (рођ. 1944. год.): „Панталѓне су нешто нѓвијѝ. Ја кат сам првї пѓт чѓла, ја нїсам знăла штă сѓ панталѓне, сѓкња, хăѓина.“ Лексема (*х*)*ăв(и)на* је током времена претрпјела семантичке промјене.²² Сема [за вјенчање] диференцијална је за именовање вишечлане лексичке јединице *вјенчанăăв"на*. Лексема *вјенчан"ца* је новија („није гѓворїто вјенчан"ца“).

3.9. Шăл је 'одјевни предмет који се носи око врата или којим се прекрива глава'.²³

3.10. Лексеме *кравăтїа* (нов.) и *мăшин* (дем. *мăшинїћ*) повезане су значењем 'трака која се везује око врата испод крагне у чвор'. Семантичка разлика се успоставља према начину на који су ове траке свезане. *Кравăтїа* 'слободно пада', а *мăшин* је 'лептирасто свезан'.

3.11. 'Одјевни предмет за шаку и прсте' јесу *рукăв"це*. За *рукăв"це* [без прстију] потврђене су лексеме *нăроїкїце* и *нăроїке*.

4. Називи одјевних предмета за доњи дио тијела

4.1. са ногавицама; 4.1.1. према облику/кроју (и врсти материјала) – 4.1.1.1. широке, (од бијелог тканог платна): *їăће*; 4.1.1.2. широке, спуштеног тура у горњем дијелу, а испод кољена уске: *чăкшїре*; 4.1.1.3. модернијег облика/ кроја (у односу на гаће и чакшїре): *лăче* (нов.); 4.1.1.3.1. према дужини ногавица: 4.1.1.3.1.1. кратке: *крăїкѝ лăче*; 4.1.1.3.1.2. до испод листа: *їрѓфрїїăлнѝ лăче, лăче ѓїї їрїї фрїїăља*; 4.1.1.3.1.3. дугачке: *дўїачкѝ лăче*; 4.1.1.4. оштро запеглане по средини ногавице: *їанїїалѓне* (нов.); 4.1.1.5. дио народне мушке ношње: *їăће, чăкшїре, їкăнѝ лăче*

4.2. за жене, без ногавица: *сѓкња*; 4.2.1. према врсти материјала – *вуненă, їлѓшенă, од їревїрѝ, ѓїїанă сѓкња*; 4.2.2. према начину израде – 4.2.2.1. ткан: *їкăнă*

4.3. носи се испод сукње: *їѓїсукња*

4.4. који се тракама везује око струка: *вѝрїїун/фѝрїїун, кѝцеља* (нов.); 4.4.1. према начину израде/ производње – 4.4.1.1. ткан: *їкăнї*; 4.4.1.2. који није израђен у домаћој радности: *кѓїѓвнї*

4.5. појас (дио народне ношње): *їкăн"ца*

4. У овој тематској групи јесу називи одјевних предмета којима се покривају доњи дијелови тијела, од струка до стопала.

4.1. Лексемама *їăће, чăкшїре, лăче* и *їанїїалѓне* именује се 'одјевни предмет са ногавицама'. За ове одјевне предмете сема [мушки] у старини се подразумијевала. Дио мушке традиционалне ношње јесу: *їăће, чăкшїре* и *їкăнѝ лăче*. Основно значење лексеме *їăће* било је 'ши-

²² О сужавању значења ове лексеме в. 1.2.

²³ У дијалекатским радовима који су се бавили одијевањем (в. напомену 4) *шал* је дио тематских цјелина које се односе на покривање главе.

6.1.5. око запешћа: *манџејна*

6.1.6. дугме; 6.1.6.1. према величини – 6.1.6.1.1. мало: *сѣгеј, сѣгеј^нћ* (дем.), *пѹъ^нца* (дем.), *пѹлїј^нца* (дем.), *дуїмѣнце* (дем., нов.); 6.1.6.1.2. велико: *пѹъа, пѹлија, дуїме* (нов.)

6.1.7. појачани дио на раменима: *рамѣн^нца, пѹрамен^нца, нарамѣн^нца*

6.1. Лексички инвентар који обједињује лексема којима се именују називи дијелова кошуље веома је разноврстан. Општи назив за крагну јесте *крати^н/ кратна* (нов.). Семантичка разлика између *кол^нјѣра* и *окѹврати^нника* огледа се у облику крагне. *Кол^нјѣр* је 'са преклопом', а *окѹврати^нник* 'без преклопа'. Дио кошуље 'сприједа' јесте *пѹрѣдњица, пѹрѣдњац*, а 'позади' – *лѣћа, пѹлећ^нна*. Предњи дио кошуље у старини је био *їзједна*. Један од дијелова на *кѹшуљи на кѹи^нча^не* јесте *скѹи^н* (*двѣ скѹи^н*) или *пѹрѣдњац* (*двѣ пѹрѣдњаца*). 'Дио за руке' је *рукѣв*, а 'дио око запешћа' *манџејна*. 'Мало дугме (на кошуљи и сл.)' именује се лексемама *сѣгеј, сѣгеј^нћ* (дем.), *пѹъ^нца* (дем.), *пѹлїј^нца* (дем.) и *дуїмѣнце* (дем., нов.). 'Велико дугме (обично на капуцу и сл.)' именује се лексемама *пѹъа, пѹлија* и *дуїме* (нов.). За 'појачани дио на раменима' у употреби су једнокоријенски синоними: *рамѣн^нца, пѹрамен^нца, нарамѣн^нца*.

6.2. називи дијелова панталона и сукње

6.2.1. сприједа: *пѹрѣдњи дїѹ*; 6.2.1.1. разрез (на предњем дијелу панталона у висини бедара, на различитим мјестима на сукњи): *шлїц*; 6.2.1.1.1. патентни затварач: *аїаїѣнїћ, цїфешлус, рѣфешлус*

6.2.2. позади (обично за панталоне): *пѹр*;

6.2.3. појасни (по)руб: *пѹвишња^к*; 6.2.3.1. пришивене петље: *пѣпљице*

6.2.4. трака која учвршћује одјевни предмет око паса; 6.2.4.1. провлачи се кроз појасни поруб: *свїтїња^к, ућкур*; 6.2.4.2. провлачи се кроз петље на појасном порубу; 6.2.4.2.1. са копчом: *каши*; 6.2.4.2.2. без копче: *пѹјас*

6.2.5. дио за ноге (само за одјевне предмете са ногавицама): *нога^вце*

6.2.6. цеп: *пѣп*

6.2. Називи за дијелове одјевних предмети са ногавицама и сукње исти су, сем назива 'дијела за ноге', који се не односи на сукње: *нога^вце*. Назив *пѹр*, који се обично користи за панталоне, мотивисан је називом за дио тијела. 'Разрез (на предњем дијелу панталона у висини бедара, на различитим мјестима на сукњи)' именује се лексемом *шлїц*. На њега се пришива дугме или 'патентни затварач', који се именује трима синонимним лексемама: *аїаїѣнїћ, цїфешлус, рѣфешлус*. 'Појасни (по)руб' је *пѹвишња^к*, на који могу бити пришивене *пѣпљице* 'петље'. Дио дефиниције 'трака која учвршћује одјевни предмет око паса' заједнички је лексемама: *свїтїња^к/ ућкур, пѹјас* и *каши*. Диференцијација се успоставља на основу семе која се односи на мјесто провлачења. Трака која се провлачи кроз појасни (по)руб номинује се двјема лексемама: *свїтїња^к, ућкур*; а трака која се провлачи преко овог (по)руба (обично кроз петље) различито се номинује [са копчом] – *каши* и [без копче] – *пѹјас*.

7. Називи радњи у вези са одијевањем

7.1. ставити на себе одјећу: *ѹбућ се*; 7.1.1. према количини одјеће – 7.1.1.1. превише: *уїрїаїи се, уїѣњаїи се*; 7.1.1.2. недовољно: *уїѣїи^н се, лїаїано се ѹбућ, шїдїїно се ѹбућ*; 7.1.2. према начину – 7.1.2.1. лијепо, свечано: *урѣг^н се, срѣг^н се, дѹћѣраїи се, пѹдѹћѣраїи се, л^нјѣїо се ѹбућ*; 7.1.2.2. неприкладно: *нѣкарѣдно се ѹбућ, нѣїрїсїѹјно се ѹбућ*; 7.1.2.3. у стару, похабану или прљаву одјећу: *уїрњаїи се, рѹжно/ нѣурѣдно се ѹбућ*; 7.1.2.4. у подерану одјећу: *удрѹн^н се*; 7.1.2.5. у уску одјећу: *ѹбаїѣи се*;

7.2. скинути са себе одјећу: *свѹћ се, снїм^н се, скїн^н се* (нов.)

7. У ову тематску подгрупу издвојили смо називе радњи у вези са одијевањем.

7.1. Семантички садржај 'ѹбући се' заједнички је читавом низу лексема које се диференцирају према количини одјеће и начину (можемо рећи и стилу) на који се неко обукао. За лексема *уїрїаїи се* и *уїѣњаїи се* диференцијална сема је [превише], а за лексему *уїѣїи^н се* и вишечлане, описне, изразе *лїаїано се ѹбућ, шїдїїно се ѹбућ* диференцијална сема је [недовољно]. Семантичка разлика успоставља се и на основу семе [лијепо], што се вербализује лексемама *урѣг^н се, срѣг^н се, дѹћѣраїи се, пѹдѹћѣраїи се* и вишечланом лексичком јединицом *л^нјѣїо се ѹбућ*. Значење 'неприкладно се обући' исказује се описно *нѣкарѣдно се ѹбућ* и *нѣїрїсїѹјно се ѹбућ*. Кад се човек обуче у стару, похабану или прљаву одјећу, каже се *уїрњаїи се* или *рѹжно/ нѣурѣдно се ѹбућ*. За

семантички садржај 'обући подерану одјећу' информатори користе лексему *удрњнѣ се*, што је опет мотивисано лексемом *дрњње*. *Обајѣти се* има значење 'обући се у уску одјећу'.

7.2. Глаголима *свућ се*, *снѣмѣ се*, *скѣнѣ се* (нов.) означава се општи назив за радњу 'скинути одјећу са себе'.

8. Називи плетених одјевних предмета који се обувају/ навлаче на ноге и називи њихових дијелова

8.1. према начину израде: *плѣтѣни*

8.1.1. према дужини (тј. дијелу ноге до којег досежу) – 8.1.1.1. до глежња: *пѣрѣлѣвице*; 8.1.1.2. до пола листа ноге: *чарапѣ*; 8.1.1.3. испод кољена: *докољенѣце*; 8.1.1.4. изнад кољена: *чарапѣ*; 8.1.1.4.1. гумена трака за везивање чарапа: *шѣрѣмѣдла*.

8.1.2. према врсти материјала од ког су израђени: *вунѣни*, *сѣкнѣни*

8.1.3. са подашивом: *пѣдашѣвенѣ*

8.1.4. према полу особе којој су намјењени (тј. величини приглавка и бојама примјереним полу особе којој су намијењени) – 8.1.4.1. за жене: *жѣнѣски*; 8.1.4.2. за мушкарце: *мѣшѣки*

8.1.5. са мотивима разних боја: *шѣрѣни*

8.1.6. плетене чарапе без стопала: *стѣублицѣ*, *шѣуѣне*

8.1.7. комад тканине или плетива, правоугаоног облика, са узицама на крајевима, веже се око ноге:

шѣферѣце

8.2. Називи дијелова плетених одјевних предмета који се обувају/ навлаче на ноге

8.2.1. око прстију: *пѣрѣсти*; 8.2.2. око пете: *пѣта*; 8.2.3. иза пете: *зѣпѣшѣк*; 8.2.4. на табану: *шѣбан*

8.2.5. оно што је пришивено на доњи дио (табан) (тканина, кожа и сл.): *пѣдѣшиѣ*

8. Овом тематском групом обухваћени су називи плетених одјевних предмета чија је интегрална сема 'обувати, навлачити на ноге' и називи њихових дијелова. *Рѣчник срѣскоја јѣзика* чарапу дефинише као дио одјеће, односно обуће од плетене вуне, памука или вјештачких влакана који се навлачи на ноге испод ципела (2011: 1472), при чему чарапе искључује из дефиниције обуће (2011: 835).

8.1. Дистинкција између назива плетених одјевних предмета којима је заједнички семантички садржај 'плетени одјевни предмет који се обува' успостављена је на основу сема: [до глежња] (*пѣрѣлѣвице*), [до пола листа ноге] (*чарапѣ*), [испод кољена] (*докољенѣце*) и [изнад кољена] (*чарапѣ*). Ови одјевни предмети могу се детерминисати као: *вунѣни*, *плѣтѣни*, *сѣкнѣни* (само: *сѣкнѣнѣ чарапѣ*); *пѣдашѣвенѣ* [са подашивом]; *мѣшѣки* и *жѣнѣски* (према полу особе којој су намијењени, што је у вези са величином стопала и бојама које се бирају тако да буду примјерене полу особе). Семантичка компонента 'плетени' есенцијална је за *пѣрѣлѣвке* и *чарапѣке*. Приглавци могу бити и *шѣрѣни*, 'са мотивима разних боја'. *Мѣшѣки* приглавци су *шѣрѣни*, тј. украшавани *шѣрама*, мотивима *плѣвѣ*, *шѣмнозѣленѣ*, *сѣвѣ*, *кафѣнѣ* (смеђе) боје, а *жѣнѣски* – *ошѣворѣнѣим*, *жѣнѣским* *бојама* (*црѣвенѣ*, *рѣзѣ*, *шѣрѣлѣ вѣшѣња* и сл.). 'Чарапе без стопала' зову се *стѣублицѣ* или *шѣуѣне*. *Шѣферѣце* су: „плѣтенѣ, а мѣгѣ бит шѣвенѣ, од матријала... плѣтенѣ ко ђѣј лѣст (тј. правоугаоног облика), имѣ двѣје ѣсце на двѣ краја и то се омѣта око ногѣ и свѣжѣ се“. 'Гумена трака за везивање чарапа' зове се *шѣрѣмѣдла*.

8.2. Називи дијелова ових одјевних предмета прозирне су мотивације: *пѣрѣсти*, *пѣта*, *зѣпѣшѣк*, *шѣбан*, *пѣдѣшиѣ* 'оно што је пришивено на доњи дио (табан) (тканина, кожа и сл.).

III. ЗАКЉУЧАК

У раду је представљена и анализирана лексика одијевања у селу Велико Блашко (код Бањалуке). Лексичка грађа разврстана је у тематске групе: Општи називи за одјећу, Називи одјевних предмета за главу, Називи одјевних предмета за горњи дио тијела, Називи одјевних предмета за доњи дио тијела, Називи за доње рубље, Називи за дијелове одјевних предмета, Називи радњи у

вези са одијевањем, Називи плетених одјевних предмета који се обувају/ навлаче на ноге и називи њихових дијелова.

Анализом лексике из свих осам тематских група установили смо да су општи назив за одјећу, називи за одјевне предмете и њихове дијелове готово по правилу једночлане лексичке јединице, осим када се називи диференцирају према врстама материјала, начину израде/ производње, полу особе којој су намијењени или дужини. Према овим критеријумима одјевни предмети означавају се вишечланим лексичким јединицама чија је творбена структура: придјев + назив одјевног предмета (нпр. *циџанā сѹкња* [од цица], *илџенā кайа*, *куйовни вѣршун*, *жѣнскā кoшуља*, *дугачкѣ лāче*). Према врсти материјала одјевни предмети се детерминишу и синтаagmaма са приједлогом: назив одјевног предмета + приједлог *од* + назив материјала (нпр., *блѹза од бојар'ћа*). Према дужини, у једном примјеру, одјевни предмет је означен на исти начин: *лāче дѣи ири фријāља* (поред: *ирѡфријāлнѣ лāче*). Према дужини диференцирају се и једночлана номиновања (уп. 'дугачка кошуља': *руб'на*; 'кратка кошуља': *кошуљак*, *кoшуља*; *кратки* и *дугачки кoжур/ кoжун* : *иун* [кратак]; *ирѣлāвиц* : *чарāиц* : *дѡколен'це* : *чарāице*). Сема [пол] активна је за номиновање кошуље која је била дио народне ношње и плетених одјевних предмета који се обувају/ облаче на ноге (*мушкā* : *жѣнскā кoшуља*, *мушкѣ* : *жѣнскѣ ирѣлāвиц*). За именовање реалија које се разликују према облику/ кроју карактеристична су једночлана образовања (нпр., уп. *кoл'јѣр* 'крагна са преклопом', а *окобравиник* 'крагна без преклопа'). За именовање покривала за главу најрелевантнија је сема облика, а сема пола есенцијална је када су ови одјевни предмети дијелови народне ношње.

Лексичко-семантичка анализа показала је да је у прошлости за лексичку мотивацију назива одјеће била значајнија учесталост употребе, а у новије вријеме намјена (пригода). За номинацију одјеће према изгледу релевантне су семе негативне конотације: [тијесна], [(пре)велика], [изношена], [изблиједјела], [подерана], [неуредна]. Занимљиво је да је на основу семе позитивне конотације [лијепо] радња 'обући се' номинована са више синонимних лексема него на основу семе негативне конотације [неприкладно]²⁷ (*урѣд'ти се*, *срѣд'ти се*, *дѡћерати се*, *иодѡћерати се*, *л'јѣио се обух* : *накарāдно се обух* и *неирисѣјојно се обух*). Својом љепотом и украсима истиче се *бѡица*. Услѣд (модних) трансформација одјевних предмета мијења се семантика лексема којима се они номинују (нпр. сужавање значења: *āл'не/ āл'на*: одјећа – горња одјећа – одјевни предмет, *āл'на (од сукна)/ кайи* – одјевни предмет, хаљина).

Семантичко поље *Одијевање* одликује лексичко богатство и мноштво синонима (примјера ради: једна реалија, а четири синонима – *наиришāк*, *ирѹдњāк*, *лāјб*, *лāјбек*, *бусāлтѣр*). Лексички је најбогатија тематска група Називи одјевних предмета за горњи дио тијела, што је разумљиво јер је тих реалија највише и њима се прекрива већи дио тијела (труп, руке, а неки од њих прекривају и ноге, нпр. капут, хаљина).

Смјештањем овог рада у контекст досадашњих истраживања терминологије одијевања и обувања омогућава се шири увид у ареал појединих лексема. Овим истраживањем смо, мислимо, створили основ за даље анализе ове лексике (поријекло лексема, њихова мотивација, идентификовање лексема које нису потврђене у другим нашим говорима или су потврђене са другим значењима (нпр. *иоведано*, *лашав*, *вѣтā*)), поређења са лексиком у другим нашим дијалектима и извођење закључака о лексичкој семантици у семантичком пољу *Одијевање* у нашем језику.

ЛИТЕРАТУРА

- Бјеладиновић Јергић, Ј. (2003). Народне ношње динарске зоне. *Народна култура Срба у XIX и XX веку. Водич кроз сѣлну постанку*. Београд: Етнографски музеј, 59–78.
- Богдановић, Н. (2009). Лексика одевања мотивисана називима делова тела. У: *Традиционална естетска култура. Тело и одевање*. Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитет у Нишу, 151–155.

²⁷ Питање је овако формулисано у Упитнику.

- Богдановић, Н., Бонджолова, В. (2010). Лексика одевања мотивисана називима делова тела. У: *Тело и одело у култури Срба и Бујара*. Ниш: Филозофски факултет, 13–21.
- Далмација, С. (1997). *Ијекавски говори Појкозарја*. Бањалука: НУБ „Петар Кочић”.
- Дешић, М. (1976). Западнобосански ијекавски говори. *Српски дијалектолошки зборник XXI*, Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.
- Драгићевић, Р. (2007). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Букановић, Д. (2012). Колекција женских кошуља динарског типа од краја 19. до средине 20. вијека: Збирка текстила Етнолошког одјељења Музеја Републике Српске. *Гласник Етнографског музеја*, св. 76. Београд: Етнографски музеј у Београду, 261–292.
- Ивановић Баришић, М. (2017). *Одевање у околини Београда: група њоловина 19. и прва њоловина 20. века*. Посебна издања, књ. 88. Београд: Етнографски институт САНУ. Доступно на: <https://dais.sanu.ac.rs/handle/123456789/7369>. Приступљено: 11.9.2021.
- Козомара, Д. (2013). *Српски њосавски говори између Врбаса и Украине (фонетске и морфолошке особине)*, докторска дисертација у рукопису, Бањалука: Филолошки факултет.
- Лазић Коњик, И. (2017). Лексика традиционалне културе према тематским пољима. У: *Словенска терминологија данас*. Научни скупови, књ. CLXVII. Одељење језика и књижевности, књ. 28 (П. Пипер и В. Јовановић, ур.). Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ, 613–623. Такође на: <https://dais.sanu.ac.rs/handle/123456789/3281>.
- Недељков, Љ. (2012). Тематска лексикографија као сведочанство о културном идентитету. У: *Филологија и универзитет*. Зборник радова са научног скупа *Наука и савремени универзитет* 1 (Б. Димитријевић, ур.). Ниш: Филозофски факултет, 105–120.
- Недељков, Љ., Марковић Б. (2015). Дијалекатска лексикографија штокавског наречја (од 1818. до 2014. године) – библиографија. *Српски дијалектолошки зборник LXII*, Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 247–326.
- Радовановић, Д. (2015). Из одевне лексике у Сиринићкој жупи. У: *Пућевима српских идиома*. Зборник у част проф. Радивоју Младеновићу поводом 65. рођендана (М. Ковачевић и В. Поломац, ур.). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 139–150.
- Ракић, В. (2011). Терминологија одевања и обувања у Каћу. *Прилози њроучавању језика* 42. Нови Сад: Филозофски факултет, 135–164.
- Савић, Б. (1997). *Из лексике материјалне културе у говору Великог Блашка (код Бањалуке)*. Дипломски рад у рукопису. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Савић, Б. (2011). Из ткачке терминологије Великог Блашка код Бањалуке. *Годишњак за српски језик и књижевност* XXIV/11. Ниш: Филозофски факултет, 141–158.
- Савић, Б. (2017). Народна медицинска лексика Великог Блашка (код Бањалуке). *Српски дијалектолошки зборник LXIV*, Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 995–1066.
- Трајковић, Т. (2019). Терминологија одевања и обувања у Рудни (Румунија). *Исходништа* 5. Темишвар: Савез Срба у Румунији, Центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији, Филолошки, историјски и теолошки факултет Западног универзитета у Темишвару – Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 455–463.

РЛЧНИЦИ

- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика (I–VI) (1967–1976)*. Нови Сад (– Загреб): Матица српска (– Матица хрватска).
- РСЈ: *Речник српског језика* (2011). Нови Сад: Матица српска.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика (1–21) (1959–)*. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.
- Шкалајић, А. (1996). *Турцизми у српскохрватском језику*. Сарајево: Свјетлост.

THE CLOTHES LEXIS OF VELIKO BLAŠKO (NEAR BANJA LUKA)

Summary

The aim of this paper is to present and provide lexical-semantic analysis of lexemes related to the culture of clothing in the speech of Veliko Blaško near Banja Luka. This lexicon is important for traditional culture and it illuminates one segment of the linguistic (dialectal) image of the world. For the collection of materials and as a guideline in the research, a questionnaire of the Institute for the Serbian Language of SANU was used, which the researchers have already used to record this thematic vocabulary in Serbian dialects. The semantic content of lesser-known words is explained and, for the sake of illustration, appropriate contexts are given. The collected vocabulary was presented in accordance with the previous tradition, ie. it is classified into thematic groups. Placing this paper in the context of previous research on the terminology of clothing provides a broader insight into the range of individual lexemes.

Keywords: Serbian language, dialectology, Herzegovina-Krajina dialect, lexicon of clothing, Veliko Blaško

Биљана Савић
Институт за српски језик САНУ, Београд, Србија
savicmbiljana@gmail.com